

В. В. Шаповалов, слідчий Київського РВ ГУ УМВС України в Харківській області

В. П. Черних, ректор Національного фармацевтичного університету, член-кореспондент НАН України, доктор фармацевтичних наук, доктор хімічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, заслужений винахідник України

СУДОВА ФАРМАЦІЯ ЯК БАЗОВА ОСНОВА ПОСИЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ОБІГУ ОСОБЛИВО НЕБЕЗПЕЧНИХ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Питання національної безпеки в Україні пов'язані із захистом прав і свобод, життя і здоров'я громадян від злочинних посягань. Судово-фармацевтичний моніторинг свідчить про те, що не зменшується кількість злочинів, скоєних із застосуванням особливо небезпечних наркотичних засобів (ОННЗ). Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» від 6 травня 2000 р. № 770 (з відповідними змінами) до Таблиці І Списку № 1 «Особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено» віднесено 21 засіб, з яких найбільш часто правоохоронними органами із незаконного обігу вилучаються опій, героїн, макова солома і ефедрон.

Спостерігається динаміка зростання кількості лікарських препаратів (ЛП), які використовуються для модифікації і незаконного виготовлення ОННЗ. Традиційно вихідними для виготовлення ОННЗ (наприклад, меткатину або ефедрону) є ЛП, що вміщують фенілпропаноламин

при окисленні якого утворюється ефедрон. Все частіше з цією метою для незаконного виготовлення ОННЗ меткатинону (ефедрону) використовують такі ЛП, як «ефект», «колдакт», «флюколд», котрі вміщують фенілпропаноламин. Фенілпропаноламин (норефедрин) є хімічним аналогом ефедрину, у структурі якого відсутня метиленова група і який за класифікаційно-правовою ознакою віднесено до прекурсорів. Для незаконного виготовлення ОННЗ героїну використовуються: ангидрид оцтової кислоти, ацетон, етиловий ефір, соляна кислота і толуол. Слід відмітити, що для незаконного виготовлення психотропних речовин, обіг яких обмежено (наприклад, метамфетамину або первитину) вихідними для виготовлення є ЛП, що вміщують псефдозедрин (наприклад, ЛП «трайфед» і «актифед»).

Наведемо деякі характеристики найбільш розповсюджених ОННЗ.

Меткатинон (ефедрон) – сленгова назва «джеф»; модифікована синтетична речовина або безбарвна, світло-жовтого, жовтого, коричневого, іноді червоного кольору рідина – залежно від вихідних компонентів, що використовувалися для її виготовлення. Має характерний запах мигдалю.

Героїн (диацетилморфін) – сленгові назви «барбадос», «білий», «великий», «велика дурь», «герич», «сумний», «коричневий», «косий», «кег», «ліки», «кінь», «повільний», «мультишка», «перець», «слон», «чорний», «хліб», «забійний», «флеш» (комбінація героїну і кокаїну); модифікована синтетична речовина у вигляді таблеток (білого кольору), порошку, грудочок (білого, рожевого, сірого, коричневого кольору).

Метамфетамин (первитин) – сленгова назва «винт», модифікована синтетична речовина у вигляді таблеток білого кольору, порошку або рідини. Кустарно виготовлений з препаратів ефедрину первитин представляє собою безкольорову, мутнувату або жовтувату рідину. Метамфетамин – маса, яка затверділа або злиплась. Залежно від складу може бути білим, коричневим, фіолетовим.

Всі дії, пов'язані із незаконним обігом (виготовлення, модифікація, синтез, зберігання, збут тощо) ОННЗ, у тому числі латентні, при їх виявленні оперативними працівниками спецслужб або досудового слідства МВС України мають ознаки злочинів, передбачених ст. 305–320 Кримінального кодексу (КК) України.

Покупець-злочинець (що є наркопацієнтом) ніколи не знає про якість, ефективність, небезпечність, ступінь первинного очищення та реальне дозування ОННЗ, що він отримує в рідині (наприклад, в одноразовому шприці) або в порошку – «чеке» (за сленговою назвою загорнуті у вощений папір або папір з-під цигарок порошки називають «касетами»). Ніхто не контролює того, що доза героїну, яку збуває наркозлочинець, не була змішана з цукром, крохмалем, трамадолом, клофеліном, димедролом, крейдою або будь-чим іншим).

На превеликий жаль, держава та державні органи не в змозі на належному рівні протистояти «чорному» ринку ОННЗ, вони намагаються його знешкодити, але цей ринок контролюється зацікавленими тільки в наживі організованими злочинними групами, які чинять опір.

На міжнародному рівні протидію розповсюдженню ОННЗ веде ООН і FATF. До переліку основних завдань перед державами, які увійшли до FATF, слід віднести перевірку та надання практичної допомоги національним службам, що відслідковують відмивання незаконних коштів, тобто йдеться не тільки про кошти наркокартелів, а й про інші капітали, отримані в процесі злочинної діяльності (тероризм, нелегальна торгівля зброєю, торгівля людьми, нелегальна міграція, шахрайство тощо).

Одним з інструментів успішної оперативно-розшукової діяльності та досудового слідства є судово-криміналістичне дослідження речових доказів, до яких і належать ОННЗ. Судово-експертним вивченням ОННЗ, модифікованих із застосуванням ЛП, займається судова хіміко-фармацевтична експертиза (СХФЕ), що обумовлено

складом і характером об'єктів, особливостями їх властивостей, форм і структур. Відмінною характеристикою об'єктів ОННЗ є лабільність, залежність від способу отримання ОННЗ із вихідної сировини, умов зберігання, транспортування, а також чинників впливу зовнішнього середовища. Судово-фармацевтичний моніторинг свідчить про необхідність проведення та паспортизації еталонних зразків ОННЗ для їх використання в судово-експертних підрозділах МВС і МЮ України з метою стандартизації процедури дослідження ОННЗ.

Наявність у підозрюваних осіб ЛП (рідин, таблеток, мазей), які вміщують фенілпропаноламин, а також ємностей з-під них, при одночасній наявності перманганату калію («марганцовки»), йоду, червоного фосфору, оцтової кислоти, а також посуду з бурими, жовтуватими або коричневими нашаруваннями на стінках, шприців, ін'єкційних голок вказує на можливе виготовлення ОННЗ у кустарних умовах.

Таким чином, судова фармація є базовою основою посилення національної безпеки щодо протидії незаконному обігу ОННЗ в Україні. Державним органам, зокрема МВС, СБ, Генпрокуратурі, МЮ, МОЗ, Прикордонним військам, Митному комітету України треба покращувати взаємодію та піднімати професійний рівень працівників з метою посилення тиску на організовані злочинні групи, які контролюють «чорний» ринок ОННЗ, а на міжнародному рівні – вдосконалювати взаємодію з ООН і FATF у сфері протидії розповсюдження ОННЗ.